

ПРОФЕСІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ТРУДОВОЇ ФУНКЦІЇ ПРАЦІВНИКА

Встановлено, що професія відіграє важливу роль у житті кожної людини. Вона є ключовим елементом трудової функції працівника. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Ключові слова: право на працю, працівник, трудовий договір, трудова функція, професія.

Установлено, что профессия играет важную роль в жизни каждого человека. Она является ключевым элементом трудовой функции работника. Государство создает условия для полного осуществления гражданами права на труд, гарантирует равные возможности в выборе профессии и рода трудовой деятельности, реализовывает программы профессионально-технического обучения, подготовки и переподготовки кадров в соответствии с общественными потребностями.

Ключевые слова: право на труд, работник, трудовой договор, трудовая функция, профессия.

It is set that a profession plays an important role lives of everybody. She is the key element of labour function of worker. The state creates terms for complete realization by the citizens of right to work, guarantees equal possibilities in the choice of profession and sort of labour activity, realizes the programs of the vocational educating, preparations and retraining of shots in accordance with public necessities.

Key words: right to work, worker, labour contract, labour function, profession.

Вибір професії є одним із найважливіших рішень у житті людини. За словами О.М. Ващук та М.О. Ховрич: «це складний акт самовизначення — свідомого вибору суб'єктом життєвої позиції, яка стає вирішальним чинником у виборі способів розв'язання тих чи інших життєвих проблем»¹. Правильно обрана професія дає можливість людині задовольнити основну гаму своїх потреб, реалізувати себе як особистість².

Професія часто стає основою побудови відносин з людьми, та, найголовніше, дає можливості актуалізувати свої здатності, самореалізуватися. Ще кілька десятиліть тому вибір майбутньої професії визначався насамперед, тим, у якій частині країни людина народилася та виросла. У цьому питанні велику роль відігравали культурні та історичні традиції, а також суспільні потреби тієї чи іншої громади.

Сучасні тенденції, зрозуміло, мають зовсім інший характер. Новітня мережа навчальних закладів пропонує широкий спектр і вибір спеціальностей, до яких може долучатися молодь. Вибір професії є тим відрізком життєвого шляху, який залежить від багатьох факторів нашої реальності: фактор суспільного впливу на мотиви вибору професії, тобто характеристика, що вказує на значення та престиж обраної професії; фактор, пов'язаний із потребами суспільства у кадрах, із характером вимог професії до особистості учня; фактор особливого характеру: інтереси, схильності, здатності, особистісні якості учня, рівень загальної освіти та готовності до свідомого вибору професії.

Готовність до свідомого вибору професії — це складне структурне утворення взаємопов'язаних і поєднаних переконаннями морально-вольових якостей особистості, способів поведінки, знань про професії, практичні вміння і навички, сформовані відповідно вимог суспільства й можливостей навчально-виховного процесу в школі.

Свідомий вибір професії включає в себе: моральну готовність — усвідомлення суспільного й особистісного значення праці, прагнення максимально проявити свої сили, здібності у праці, позитивне ставлення до різних видів праці; психологічну готовність — свідомий вибір професії відповідно до наявних здібностей та можливостей. Стан психологічної готовності включає усвідомлення людиною своїх потреб, вимог суспільства, колективу, поставлених цілей; прогнозування прояву своїх інтелектуальних, емоційних, мотиваційних і вольових процесів, оцінку співвідношення своїх можливостей, рівня домагань і необхідності досягнення певного результату; практичну готовність — загальні та політехнічні знання, загальнотрудові та спеціальні вміння й навички.

На думку А.П. Фрадинської, компонентами готовності до свідомого вибору професії виступають: загальне позитивне ставлення до праці; знання певного кола професій, їхнього змісту, вимог, шляхів отримання професії та перспектив професійного росту; сформованість професійних інтересів; адекватна самооцінка; сформованість мотиваційної сфери; наявність спеціальних здібностей; практичний досвід; збалансованість інтересів, здібностей і нахилів, їх відповідність вимогам професії до особистості; відповідний стан здоров'я; сформованість моральних якостей, які відповідають вимогам професії; професійна придатність — сукупність психолого-педагогічних і психофізіологічних особливостей людини, необхідних для досягнення задовільних з точки зору суспільства успіхів у праці за наявності спеціальних знань, умінь і навичок, а також отримання власного задоволення від самого процесу праці³.

Правильно обрати професію — значить знайти своє місце в житті, знайти головну справу свого життя, мати задоволення від своєї праці та приносити користь людям і суспільству. Легковажність і поспіх — неприйнятні, бо вони можуть зруйнувати всі життєві устремління. Люди, які обрали професію випадково, не маючи свідомого інтересу до майбутньої праці, часто змінюють її, не доводять до кінця навчання у навчальних закладах. Інколи завершують, але не бажають працювати за набутою професією. Також дуже часто трапляються випадки, коли у виборі майбутньої професії людина керується бажанням наслідувати інших людей, бо про обрану спеціальність мають поверхові і значною мірою випадкові уявлення.

В юридичній науці немає єдності щодо визначення терміна «професія». Фахівці трактують це поняття по-різному. Наприклад, згідно з визначенням Н. Кузьміної, «професія — це вид діяльності, що вимагає спеціальних знань, навичок, умінь, фахової освіти. Сформована професія — це об'єктивна реальність, пов'язана з наявністю в суспільстві кваліфікованих спеціалістів, що вміють продуктивно вирішувати певні завдання, розраховані на задоволення потреб суспільства»⁴. На думку Е. Зеєра, професія — форма трудової діяльності, для виконання якої людина повинна володіти певними знаннями й навичками, мати спеціальні здібності й розвинені професійно важливі якості⁵.

У сучасному суспільстві професія — це вид діяльності, який вимагає спеціальних знань, умінь і навичок, спеціальної освіти. Поняття професії невід'ємно пов'язане з категорією діяльності, оскільки будь-яка професія реалізується в певному виді діяльності. Феномен діяльності присутній у всіх сферах людського життя.

В.О. Лозовой, В.О. Рум'янцева, Л.В. Анучина та ін. виділяють такі ознаки професії:

По-перше, професія є спільною людей, які займаються вирішенням близьких проблем і мають приблизно однаковий образ життя, що визначається єдиною базовою системою цінностей та характеризуються певною самосвідомістю, складом особистості.

По-друге, професія є областю застосування сил щодо дослідження певного об'єкта дійсності, область, у якій людина виконує свої функції як суб'єкт праці, і яка створює йому умови для існування та розвитку.

По-третє, професія є історично розвиваючою системою, яка змінюється відповідно змін культурно-історичного контексту.

По-четверте, професія є областю самореалізації особистості, оскільки професійна діяльність не просто дає можливість виробляти якісні товари та послуги, але насамперед вона дозволяє людині реалізувати власний творчий потенціал і створює умови для його розвитку.

По-п'яте, професія є реальністю, яка творчо формується самим суб'єктом праці.

По-шосте, професія є певною діяльністю, роботою професіонала, тобто самим процесом реалізації трудових функцій⁶.

За західною традицією, поняття «професія» (profession) використовується переважно щодо престижних занять у галузі медицини, права, архітектури. Розподіл людей за професіями відбувся внаслідок ускладнення та диференціації праці⁷.

І. Саражинська підтримала запропоноване Є. Клімовим групування професій за предметом праці, тобто за тим, на що спрямована основна увага працівника, об'єднавши професії в п'ять типів: «людина — людина» — предметами праці є люди (юрист, лікар, учитель та ін.); «людина — техніка» — предмети праці: машини, прилади, апарати (водій, фотограф та ін.); «людина — природа» — предмети праці: земля, вода, рослини, тварини (геолог, кінолог, агроном та ін.); «людина — знакова система» — предмети праці: умовні знаки, формули, слова (економіст, програміст, математик, коректор); «людина — художній образ» — предмети праці: художні образи, їхні елементи (художник, артист, ювелір, маляр)⁸.

1 листопада 2010 р. набрав чинності новий Державний класифікатор професій⁹. Він становить систематизовані переліки робіт і професій, які використовуються на виробництві; є складовою державної системи класифікації й кодування техніко-економічної й соціальної інформації. Класифікатор передбачає такі види класифікації професій: 1) законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі); 2) професіонали; 3) фахівці; 4) технічні службовці; 5) працівники сфери торгівлі та послуг; 6) кваліфіковані робітники сільського та лісового господарства, риборозведення та рибальства; 7) кваліфіковані робітники з інструментом; 8) робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин; 9) найпростіші професії.

Записи про роботу працівників на підприємствах, в установах, організаціях повинні вноситися в трудові книжки відповідно до професійних назв, вказаних у Класифікаторі. Від цих назв можуть утворюватися похідні назви робіт і посад шляхом додавання уточнюючих слів. Примітною є та обставина, що в цьому Класифікаторі вихідним терміном при характеристиці такого ключового поняття як «професія» є власне поняття «робота». Робота характеризується як певні завдання й обов'язки, що виконані, виконуються чи повинні виконуватися однією особою. Кваліфікація ж — це здатність виконувати завдання й обов'язки певної роботи. У дипломі спеціаліста (молодшого спеціаліста) чи в іншому документі про професійну підготовку, згідно Класифікатора професій, кваліфікація визначається назвою професії (інженер-механік, економіст, токар, секретар стенографістка й та ін.). А професія — розглядається вже як здатність виконувати подібні роботи, що потребують від особи певної кваліфікації¹⁰.

Саме Класифікатор професій містить тільки перелік усіх професій, які є в Україні, але не встановлює їхніх кваліфікаційних характеристик. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників є ще одним важливим нормативним документом, який визначає характеристику професій, зазначених у Класифікаторі. Він структурно складається з 90-ти окремих випусків і розділів випусків, які згруповані за основними видами економічної діяльності, виробництва та робіт. Кожен випуск або розділ випуску містить обов'язкові частини, співвідносні з розділами класифікації професій за Класифікатором професій, а саме: «Керівники», «Професіонали», «Фахівці», «Технічні службовці», «Робітники».

Кваліфікаційна характеристика професії працівника має такі розділи: «Завдання та обов'язки», «Повинен знати», «Кваліфікаційні вимоги», «Спеціалізація», «Приклади робіт». Розділ «Завдання та обов'язки» подає опис робіт, властивих для даної професії. Розділ «Повинен знати» — містить описи знань, умінь, навичок, методів і прийомів безпечного виконання робіт, засвоєння й застосування яких є обов'язковим. У розділі «Кваліфікаційні вимоги» визначений рівень спеціальної підготовки працівника, який необхідний для виконання покладених на нього обов'язків, і вимоги до стажу роботи. Розділ «Спеціалізація» подає дані про похідні назви професій, характеристики робіт, галузеву належність, а також посилання на товари, послуги, устаткування, механізми та інструменти, які вказують на особливості застосування професії. У розділі «Приклади робіт» наводяться назви робіт і пов'язаних із ними машин і устаткування, безпечних і нешкідливих умов виконання зазначених робіт, засобів оснащення технологічних процесів.

Варто також зазначити, що поняття «професія» тісно пов'язане з професіоналізмом. Як зазначає В.М. Олуйко, професіоналізм — це оволодіння основами й глибинами якої-небудь професії. Професіоналізм проявляється в умінні застосовувати різні гнучкі, еластичні, що відповідають ситуації та конкретним обставинам, методи, засоби, прийоми діяльності. Професіоналізм будь-якого виду діяльності виявляється в тому, що професія стає способом життя людини, її головною життєвою потребою¹¹.

А.М. Слюсар зазначає, що професія відображає родовий або галузевий поділ праці й характеризує широку сферу діяльності, в якій працівник може застосовувати свої трудові здібності¹².

Таким чином, професія відіграє вагомую роль в житті кожної людини. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

1. Вацук О.М., Ховрич М.О. Проблеми свідомого вибору навчального закладу та професії абітурієнтами шкіл міста [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2010_80/Vashchuck.pdf **2. Корсун С.І.** Проблеми професійної орієнтації підлітків // Зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПНУ. — Проблеми загальної та педагогічної психології. — Т. XII. — Ч. 7 [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pzpp/2010_12_7/261-269.pdf **3. Фрадинська А.П.** Свідомий вибір професії як головна проблема сучасної молоді [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Znpkhist/2010_2/10fappsm.pdf **4. Кузьмина Н.В.** Професіоналізм діяльності преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища. — М.: Высш. шк., 1989. — С. 25. **5. Зеер Э.Ф.** Психология профессионального образования: Учебн. пособ. — М.: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЕК», 2003. — С. 112. **6. Еволюція етносу юриста в Україні (історичний та соціально-психологічний нарис) / В.О. Лозовой, В.О. Рум'янцев, Л.В. Анучина та ін.; За ред. В.О. Лозового та В.О. Рум'янцева.** — Х.: Право, 2011. — С. 248, 249. **7. Енциклопедія освіти / Гол. ред. В.Г. Кремень.** — К.: Юрінком Інтер, 2008. — С. 739. **8. Саражинська І.** До проблеми формування моделі фахівця правоохоронної сфери [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pippo/2009_1/Sarajynskaya.htm **9. Про затвердження** Класифікатора професій ДК 003:2010: наказ Держжому України з питань техн. регулювання та споживчої політики від 28.07.2010 р., №327 [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/nuclear/uk/index> **10. Лавріненко О.В.** Трудова функція працівника як обов'язкова умова трудового договору: теоретико-прикладні аспекти та шляхи вдосконалення загального й спеціального законодавства України про працю // Форум права. — 2009. — №1. — С. 320-322. **11. Олуйко В.М.** Кадрові процеси в державному управлінні України: стан і перспективи розвитку. — Хмельницький: Вид-во

ХУУП, 2005. — С. 182. **12.** *Слюсар А.М.* Трудова функція керівника підприємства // Проблеми законності. — 2010. — №107. — С. 79.